

Пашкова Н., Бутенко В. Використання засобів мнемотехніки для формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми ФОП Цьома С.П., 2023. С. 264–269.

Надія Пашкова, Віта Бутенко

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С. Макаренка

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МНЕМОТЕХНІКИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито сутність мнемотехніки як сукупності прийомів ефективного запам'ятовування нової інформації при формуванні кількісних уявлень у дітей старшого дошкільного віку; обґрунтовано можливості використання засобів мнемотехніки для формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: *мнемотехніка, мовленнєва компетентність, діти старшого дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Нині в Україні, в умовах удосконалення системи дошкільної освіти, відбувається приведення цілей, змісту, підходів, технологій освітнього процесу до відповідності вимогам сучасного суспільства. Розвиток мовлення дитини в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти справедливо подано як один з основних освітніх напрямів. Причому акцент зроблено не на розв'язанні окремих завдань, а на цілісному підході до формування мовленнєвої компетентності (в єдності всіх її складових) як одного з ключових

критеріїв і водночас вагомої умови становлення мовленнєвої особистості дітей дошкільного віку.

Аналіз чинних вимог щодо формування мовленнєвої компетентності показує, що розвиток мовлення дітей дошкільного віку потребує оптимізації. Організація означеного процесу із застосуванням ефективних технологій може забезпечити подолання несприятливих тенденцій у мовленнєвому розвитку сучасних дітей, як-от: обмежений словниковий запас, невеликий відсоток у мовленні літературних слів і виразів, труднощі програмування змісту розгорнутих висловлювань та мовленнєвого оформлення, порушення зв'язності й послідовності викладу, смислові пропуски, відсутність навичок культури мовлення, погана дикція, відсутність рефлексивного ставлення до власного мовлення та мовлення оточуючих. В описаних умовах проблема дослідження методики навчання монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку на основі методу наочного моделювання або мнемотехніки набуває важливого значення та створює нагальну потребу її вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що аспект розвитку мовлення дітей дошкільного віку досліджувалася такими вченими: О. Білан, А. Богуш, А. Бородич, М. Вашуленко, Л. Виготський, Н. Гавриш, С. Дорошенко, М. Жинкін, І. Зимня, К. Крутій, Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентилюк та ін. Актуальними і перспективними є дослідження педагогів і психологів, які показали, що основою розвитку розумових здібностей є оволодіння дитиною діями заміщення і наочного моделювання: С. Архангельського, В. Загвязинського, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна та ін. Особливості використання мнемотехніки з дітьми дошкільного віку висвітлювали Т. Большова, В. Вороб'йова, Л. Єфіменкова, І. Поташко. Т. Ткаченко та ін. Незважаючи на значний інтерес науковців до вказаної проблеми, ще недостатньо досліджені теоретичні та практичні основи

формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку за допомогою засобів мнемотехніки.

Мета статті полягає в обґрунтуванні можливостей використання засобів мнемотехніки для формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Згідно Державного стандарту дошкільної освіти [1, с. 4], організація життєдіяльності дітей в сучасному ЗДО базується на принципах науковості, систематичності, активності, природовідповідності, які вимагають від педагога такої побудови освітнього процесу, за якої максимально активізується діяльність дітей в пізнанні навколишнього світу, реалізації їх творчих задумів та мрій. Під час здобуття дошкільної освіти формуються ключові компетентності за різними освітніми напрямками, спрямованими на розвиток особистості дитини. Одна з таких компетентностей – мовленнєва, яка трактується як «здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів» [1, с. 18].

Старший дошкільний вік найсприятливіший для закладання основ чіткого, грамотного та красивого мовлення, що є важливою умовою розвитку дитини. Але на сьогоднішній день багате мовлення у дітей старшого дошкільного віку – явище дуже рідкісне. Тому формування мовленнєвої компетентності стає все більш актуальною проблемою. Зважаючи на те, що від застосування загальноприйнятих методів навчання не кожного разу можна чекати найкращого результату, їх необхідно доповнювати такими засобами, які могли би полегшити процес формування зв'язного мовлення [6, с. 232]. Тому, щоб допомогти дітям в оволодінні грамотним мовленням і полегшити цей процес, можна використовувати різноманітні дидактичні ігри, методи, технології та інноваційні прийоми [2, с. 9].

Однією з таких технологій, яка сприятиме виробленню навичок грамотної обробки інформації, засвоєнню складного матеріалу, розвитку мовлення без розумової і нервової напруги, є мнемотехніка. Формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки, за науково обґрунтованою методикою, сприяє оптимізації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Сучасні дослідники [5, с. 20] трактують мнемотехніку системою методів і прийомів, що забезпечують ефективне запам'ятовування, успішне освоєння дітьми знань про особливості об'єктів природи, про навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді, збереження і відтворення інформації, і звичайно розвиток мовлення.

Історія мнемотехніки починалася як невіддільна частина ораторського мистецтва, риторики. Ця техніка використовувалася для запам'ятовування довгих монологів, які виголошували оратори. У наші дні мнемотехніку, як систему методів і прийомів, що забезпечує ефективне запам'ятовування, збереження і відтворення інформації, активно використовують у практиці закладів дошкільної освіти на мовленнєвих заняттях для створення текстів, переказування, словникової роботи. Техніка згуртування образів в загальний асоціативний ряд є одним із основоположних прийомів у мнемотехніці. За допомогою знаходження асоціацій інформація об'єднується в ціле асоціативне зображення, створене за допомогою сформованих у голові образів. Щоб відтворити будь-яку частину матеріалу, досить лише вибудувати в голові певний образ і спровокувати ланцюгову реакцію для пригадування інших образів, об'єднаних в асоціативний ряд.

За допомогою мнемотехніки вирішуються такі завдання:

- розвиток зв'язного і діалогічного мовлення;
- розвиток у дітей умінь за допомогою графічної аналогії розуміти і розповідати знайомі казки, вірші за мнемотаблями і колажами;
- навчання дітей правильної звуковимови;

- знайомство з буквами;
- розвиток у дітей розумової активності, кмітливості, спостережливості, вміння порівнювати і виділяти суттєві ознаки;
- розвиток у дітей психічних процесів: мислення, уяви, уваги;
- вирішення дошкільнятами винахідницьких задач казкового, ігрового, екологічного, етичного характеру тощо;
- розвиток пам'яті;
- уміння аналізувати, виокремлювати частини, об'єднувати в пари, групи, ціле, вміння систематизувати;
- розвиток логіки;
- розвиток образного мислення;
- уміння зв'язно мислити, складати розповіді, перекодовувати інформацію;
- рішення дидактичних, освітніх завдань;
- розвиток кмітливості.

Завдання з мнемотехніки бажано розміщувати в порядку збільшення складності, тобто використовувати принцип – від простого до більш складного. Розпочинати роботу доцільно з найпростіших видів: мнемоквадратів, мнемодоріжок, мнемотаблиць. Детальніше розкриємо методику роботи з мнемотаблицями. Вони бувають навчальними та розвивальними.

У мнемотаблиці можна зображувати практично усе. Наприклад, здійснювати графічне або частково-графічне зображення персонажів казки, явищ природи, деяких дій, тобто можна намалювати те, що вважаєте за потрібне. Але зобразити так, щоб намальоване було зрозуміло дітям. Така методика значно полегшує дітям пошук і запам'ятовування слів. Символи максимально наближені до мовного матеріалу, наприклад, для позначення домашніх птахів і тварин використовується будинок, а для позначення диких (лісових) тварин і птахів – ялинка [3, с. 102]. У старшому дошкільньому віці переважає

наочно-образна пам'ять, і запам'ятовування носить в основному мимовільний характер. Зоровий же образ, що зберігся у дитини після прослуховування, що супроводжується переглядом різних малюнків, значно швидше дозволяє запам'ятати текст. Спочатку слід добирати опорні картинки до вибраного вірша. Картинки мають бути яскравими і знайомими для дітей. Під час читання вірші картинки виставляються на фланелеграфі. Після прочитання діти відтворюють вірш за опорними картинками. Під час заучування віршів на початкових етапах роботи педагог разом із дітьми заповнює таблицю, на більш пізніх етапах навчання діти самостійно заповнюють таблицю [4, с. 39]. Вихователь на дошці має по одному полю заповнювати порожні клітини мнемотаблиці, діти малюють на власних бланках. Таким чином, під час заняття кожна дитина заповнює власну мнемотаблицю, за допомогою якої вона має змогу розповідати вірш. Наочна схема виступає в якості плану мовленнєвого висловлювання. Під час заучування віршів можна використовувати опорні малюнки. Означений прийом захоплює дітей, перетворює заняття в гру. Зоровий образ, що зберігся у дитини після прослуховування, супроводжується малюнками мнемотаблиці, дозволяє значно швидше запам'ятати текст.

Пропонована методика дуже добре себе зарекомендувала і має високу ефективність у роботі з дітьми. Вона ґрунтується на тому, що мозок людини набагато простіше «спирається» на образи, і саме завдяки ним простіше запам'ятати слова, фрази і навіть цифри, які до цього запам'ятовувалися з дуже великими труднощами. Іншими словами, якщо дитині складно запам'ятати рядки вірша, то з намальованими до нього образними картинками ефективність запам'ятовування значно збільшується. Також ця методика значно полегшує дітям пошук і запам'ятовування слів і текстів. Використання мнемотаблиць є одним із ефективних способів розвитку мовлення дітей. Необхідно пам'ятати, що рівень мовленнєвого розвитку визначається

словниковим запасом дитини. І лише кілька кроків, зроблених у цьому напрямі, допоможуть вам у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. Така робота з дітьми старшого дошкільного віку сприяє не тільки їх підготовці до навчання в школі, а й формуванню у них однієї з ключових компетенцій – володіння усною комунікацією, так необхідної для адаптації їх в сучасному інформаційному суспільстві.

Висновки і перспективи дослідження. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що використання засобів мнемотехніки відкриває величезні можливості для формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Заняття з використанням мнемотехніки завжди проходять цікаво не тільки для дітей, а й для педагога і дають можливість дітям старшого дошкільного віку оволодівати складним матеріалом легко й швидко.

Наукове прогнозування передбачає визначення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Програма та методичні рекомендації. Харків: ТОВ «Ранок», 2011. 176 с.

3. Буданцева Н.І. Використання мнемотехнології для розвитку та корекції мови дошкільнят. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 2 (33). С. 49–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_2_10

4. Коршенко Н. Запам'ятовуємо сюжет казки-зв'язки за допомогою мнемотаблиць. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 4. С. 39–44.

5. Полевикова О.Б., Шурда Ж.І. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця. *Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada*. 2019. Р. 77–87.

6. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільця» / О.І. Білан; за заг. ред. О.В. Низковської. Тернопіль: ТОВ Мандрівець, 2017. 256 с.